

به نام خداوند جان آفرین
حکیم سخن در زبان آفرین

**تهیه و تنظیم :
شیرین عبا با فها**

**دبیرستان گل
های خرد**

**ادبیات فارسی
پایه هشتم
درس ۶
راه نیک بختی**

خواجه شمس الدین محمد ، حافظ شیرازی ، معروف
به « لسان الغیب » بزرگ ترین غزل سرای تاریخ
ادبیات ایران است . وی در اوایل قرن هشتم در شیراز
متولد شد و در همان جا به تحصیل علوم و مطالعه
قوانین ادب و دیوان شاعران پرداخت و چون قرآن را از
حفظ داشت ، « حافظ » تخلص می کرد .

ده روزه مهر گردون افسانه است و افسون نیکی به جای یاران فرصت شمار یارا!

معنی : دوستی و محبت کوتاه مدت دنیا ، فریب و افسانه است پس ای دوست من ، فرصت را غنیمت بشمار و در حق دوستانت ، نیکی و احسان کن .

- گردون = آسمان (در این بیت ، به معنی دنیا)
- افسانه = قصّه ، داستان غیرواقعی
- افسون = جادو ، فریب
- به جای = در حقّ
- فرصت شمردن = قدر دانستن
- -----
- تعداد جملات : ۳ جمله
- یارا : ندا و منادا
- شمار : فعل امر
- آرایه های ادبی :
- کنایه : « ده روزه » کنایه از « مدّت کوتاه »
- تشخیص : مهر و محبت داشتنِ گردون
- تشبیه : مشبه : مهر گردون /
- مشبه به: افسانه و افسون

وی از نوادگان فتحعلی شاه قاجار بود . تحصیلاتش در مدرسه دارالفنون تبریز صورت گرفت . ابتدا شاعر دربار قاجاریه بود اما به زودی از شاعری دربار کناره گرفت . شعر ایرج ، ساده و روان و مشتمل بر کلمات و تعبیرات عامیانه است و مسائل مختلف اجتماعی را با زبانی ساده و شوخی های نیشدار بیان می کند .

پیام و محتوای شعر :
- تأکید بر سحرخیزی ، راستگویی ، توجه و احترام به
پدر و مادر ، رعایت ادب و پاکیزگی ، تلاش برای
یادگیری ، اندیشیدن به کارهای روزمره خود و
پرهیز از تنبلی

قالب شعر : مثنوی

مهارت = ماهر بودن درکاری ، استاد بودن
مؤثر = اثر گذارنده

درون مایه = مضمون ، محتوا

حماسی = منسوب به حماسه ، شعری
که در وصف دلیران ، جنگ ها و دلاوری
های آنان باشد

حماسه = شجاعت ، دلاوری

پیکارگرانه = جنگجویانه

فروتنی = تواضع ، افتادگی

خاکساری = فروتنی ، تواضع

اندرز = پند ، نصیحت

یکی از مهارت‌های اصلی زبان، «خواندن» است.
خواندن چند گام دارد:

- شناخت نشانه‌ها و کلمات
 - بازخوانی یا تلفظ واژه
 - مطابقت دادن شکل کلمه با تلفظ آن
 - خوانش درست متن
 - توجه به حس و حال متن و رعایت آن
 - تشخیص معنا و درک پیام متن
- بنابراین، خواندن مؤثر، آن است که پس از طی این مراحل، ما را به درک و دریافت درستی از نوشته برساند.

هر متن به تناسب درون‌مایه خود، ویژگی و خصوصیتی دارد که آن را از متن‌های دیگر، جدا می‌سازد.

متن حماسی با حالت پهلوانی و پیکارگرانه خوانده می‌شود و متنی که ستایش و نیایش پروردگار را بازگو می‌کند، با حالت فروتنی و خاکساری خوانده می‌شود.

شعر «راه نیک‌بختی» را که محتوای اندرزی دارد، با آهنگ و لحن نصیحت و حالت پندگویانه می‌خوانیم؛ به گونه‌ای که شنونده حس کند خود، مخاطب آن اندرز است.

این شعر را بخوانید و به لحن و آهنگ خواندن، توجه کنید.

زین گفته ، سعادت تو جویم پس یادگیر هرچه گویم
معنی : من از این سخن ، خوش بختی تو را می خواهم پس هرچه را می گویم ،
پذیر و به خاطر بسیار

می جویم = طلب می کنم ، می خواهم

یادگرفتن = به خاطر سپردن

تعداد جملات : ۳ جمله

ردیف : -

قافیه ها : جویم ، گویم

• آرایه های ادبی :

• جناس : جویم ، گویم

• -----

• فعل « جویم » از مصدر « جُستن »
ساخته شده است

می باش به عمر خود سحرخیز وز خواب سحرگهان بپرهیز

معنی : در عمر خود همیشه سحرخیز باش و از خواب صبحگاهی دوری کن .

- سحرگهان = هنگام سحر (مخفف سحرگاهان)
- قلمرو زبانی :
- در فارسی کهن ، زمانی که پیشوند « می » قبل از فعل امر بیاید ، معنای « پیوسته ، همیشه » می دهد .
- تعداد جملات : ۲ جمله
- ردیف : -
- قافیه ها : سحرخیز ، بپرهیز
- می باش ، بپرهیز : فعل امر

با مادر خویش مهربان باش

آماده خدمتش به جان باش

معنی : با مادر خود ، با مهربانی و محبت رفتار کن و از صمیم قلب ، آماده خدمت کردن به او باش .

• آرایه های ادبی :

• خدمت = انجام دادن کاری به سود دیگران از روی دلسوزی و احترام

• -----

• تعداد جملات : ۲ جمله

• ردیف : باش ، باش

• قافیه ها : مهربان ، جان

• به جان خدمت کردن ، کنایه از « با تمام وجود خدمت کردن »

• تلمیح به آیات قرآن درباره نیکی کردن به والدین

با چشم ادب نگر پدر را از گفته او میبچ سر را

معنی : با پدرت رفتاری محترمانه و مؤدبانه داشته باش و از سخن او نافرمانی نکن .

- آرایه های ادبی :
- کنایه : « سرپیچیدن » کنایه از « نافرمانی کردن »
- مراعات نظیر : سر ، چشم
- -----
- حرف « را » در مصراع اول ، به معنی حرف اضافه « به » است
- نگر = نگاه کن (از مصدر نگریستن)
- -----
- تعداد جملات : ۲ جمله
- ردیف : را ، را
- قافیه ها : پدر ، سر

چون این دو شوند از تو خُرسند خرسند شود ز تو خداوند

معنی : وقتی که پدر و مادر از تو خشنود و راضی شوند ، خداوند هم از تو خشنود می شود .

- خرسند = خشنود ، راضی ، قانع
- -----
- تعداد جملات : ۲ جمله
- ردیف : -
- قافیه ها : خرسند ، خداوند
- آرایه های ادبی :
- جناس : تو ، دو
- -----
- فعل های « شوند » ، « شود » ، از مصدر « شدن » ساخته شده اند و فعل اسنادی به حساب می آیند

چون بادب و تمیز باشی پیش همه کس عزیز باشی

معنی : وقتی بادب و پاکیزه باشی ، نزد همه ، عزیز و دوست داشتنی خواهی بود

- تعداد جملات : ۲ جمله
- ردیف : باشی ، باشی
- قافیه ها : تمیز ، عزیز

می کوش که هرچه گوید استاد گیری همه را به چابکی یاد

معنی : همیشه تلاش کن که هرچه را معلم به تو می گوید و آموزش می دهد ، همه را به سرعت و زیرکی یاد بگیری .

• به چابکی = با سرعت ، با زیرکی

• می کوش = تلاش کن

• -----

• تعداد جملات : ۳ جمله

• ردیف : -

• قافیه ها : استاد ، یاد

• می کوش : فعل امر

زنهار مگو سخن به جز راست هرچند تو را در آن ، ضررهاست

معنی بیت : آگاه باش که همیشه راست سخن بگویی حتی اگر گفتن سخنان راست ، به ضرر تو باشد .

- زنهار = آگاه باش (شبه جمله)
- ضرر = زیان
- -----
- تعداد جملات : ۳ جمله
- ردیف : -
- قافیه ها : راست ، ضررهاست
- آرایه های ادبی :
- مراعات نظیر : سخن ، مگو
- تلمیح به حدیث : « قولواالحق و لو علی انفسکم » یعنی حق را بگویند هرچند به زیانتان باشد .
- -----
- مگو : فعل نهی

هرشب که روی به جامه خواب کن نیک تأمل اندر این باب

معنی : هرشب که به رخت خواب می روی ، درباره این موضوع خوب فکر کن

- تأمل کردن = اندیشیدن ، درنگ کردن
- باب = موضوع
- نیک = خوب
- جامه خواب = رخت خواب ، بستر
- -----
- تعداد جملات : ۲ جمله
- ردیف : -
- قافیه ها : جامه خواب ، باب
- قلمرو زبانی :
- « روی » = می روی (فعل از مصدر رفتن)
- اندر = در (حرف اضافه)
- بیت های ۹ و ۱۰ موقوف المعانی هستند

کان روز به علم تو چه افزود ؟ وز کرده خود چه برده ای سود ؟

معنی : (با خود بیندیش که) آن روز به علم و دانش تو چه چیزی اضافه شد و از کارهایی که انجام داده ای چه سود و بهره ای برده ای

- کرده = عمل ، کردار
- کان = که آن
- -----
- تعداد جملات : ۲ جمله
- ردیف : -
- قافیه ها : افزود ، سود

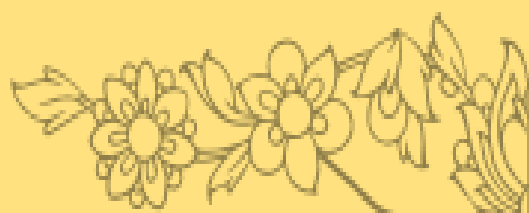
آن روز ز عمر خویش مشمار

روزی که در آن نکرده ای کار

معنی : روزی را که در آن ، کار مفیدی انجام نداده ای ، جزء روزهای تلف شده بدان و از روزهای عمرت به حساب نیاور

- مشمار = حساب نکن
 - -----
 - تعداد جملات : ۲ جمله
 - ردیف : -
 - قافیه ها : کار ، مشمار
- مشمار = فعل نهی (از مصدر شمردن)

دانش ادبی صفحه ۵۰ (ادبیات اندرزی یا تعلیمی)

ادبیات اندرزی یا تعلیمی

شعری که خواندیم، سرشار از موعظه و پند و اندرز است. شاعران و نویسندگان همه ملت‌ها، سروده‌ها و نوشته‌هایی دارند که در آنها، راه بهتر زیستن و خوشبختی و سعادت را نشان می‌دهند. به این نوع سروده‌ها و نوشته‌ها ادبیات اندرزی یا تعلیمی می‌گویند. «بوستان» و «گلستان» سعدی، «مثنوی معنوی» مولوی و «کلیله و دمنه» از بهترین نمونه‌های ادبیات تعلیمی ایران به شمار می‌آیند.

در املای واژه‌های «جزء» و «جز» باید دقت کنیم؛ «جزء» به معنای «بخشی
از کل چیزی» است و «جز» به معنای «مگر، غیر، الا و ...»

الف- زنه‌ار مگو سخن به جز راست (جز = به غیر از)

ب- آن روز را جزء روزهای عمرت حساب نکن (آن روز را بخشی از عمرت
حساب نکن)